

Opinnäytetyö (AMK)

Kuvataiteen koulutus

2022

Elisa Sakko

MATERIAALIN LIIKE

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kuvataiteen koulutus

2022 | 33 sivua

Elisa Sakko

MATERIAALIN LIIKE

Tutkimuksellinen opinnäytetyöni käsittelee materiaalin ja kuvataiteilijan suhdetta, tekijän määrittelyä ja merkitystä sekä yhteistekijyyttä. Taide on aina materiaalista, ja materiaalien ominaisuudet ovat ilmaisun ja lopputuloksen kannalta olennaisia. Materiaaleilla on aktiivinen ja luova rooli teoksen synnyssä, ne eivät ole vain välineitä tai muokattavaa, passiivista ainetta.

Pohdintani keskittyy etenkin puuhun ja kankaisiin, joiden kanssa työskentelyyn tekemiseni on painottunut viime aikoina. Sivuan myös kollektiiviyöskentelyn vaikutusta materian kanssa kommunikointiin. Lisäksi käsittelen liikettä, performatiivisuutta ja tilaa materiaalin ja yhteistekijyyden kautta hahmotettuna.

Tutkimuksellisen opinnäytetyön avulla halusin syventää omaa suhdettani käyttämiini materiaaleihin ja näin edetä taiteellisessa työskentelyssä. Tutkin materiaalin synnyttämiä ajatuskulkuja. Olennaista on materian olemukseen perehtyminen ja sen moninaisuuden ymmärtäminen, sekä merkitysten selkiytyminen työn edetessä.

Asiasanat:

materiaali, aine, installaatio, liike, tila

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Fine arts

2022 | 33 pages

Elisa Sakko

MATERIAL MOVEMENT

This Bachelor's thesis discusses the relationship between the material and the artist. I try to define authorship and co-authorship. Art is always material and the properties of materials are essential for expression and outcome. Materials play an active and creative role in the creation of a work, they are not just tools or passive material to be moulded, but they also act as active agents.

My research focuses in particular on wood and fabrics, which have been the main focus of my work lately. I will also write about collective working, motion, performativity and space as material looked at through the lens of co-authorship.

With this Bachelor's thesis I wanted to deepen my own relationship with the materials I use and through that develop my artistic practise. I examine the trains of thought generated by the material. It is essential to become familiar with the nature of the matter and to understand its complexity as well as to clarify the meanings that emerge during the process.

Keywords:

material, matter, installation, motion, space

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 MATERIAALIN KÄSITTÄMINEN JA KOHTAAMINEN	8
2.1 Materiaalin kohtaaminen	10
2.2 Materiaali ja kielen merkitys	13
3 PUU, KANGAS JA KORJAUS	15
3.1 Puu	16
3.2 Kangas	18
3.3 Korjaus	21
4 PERFORMATIIVISUUS, LIIKE JA TILA	24
4.1 Performatiivisuus ja liike	25
4.2 Tila	28
5 LOPUKSI	31
LÄHTEET	32

KUVAT

Kuva 1. Elisa Sakko, <i>Ranka</i> , 2021. Kuva: Elisa Sakko.	10
Kuva 2. Elisa Sakko, <i>A Fix, Attempt IX</i> , 2022. Kuva: Jussi Ronkainen.	12
Kuva 3. Elisa Sakko, <i>A Fix, Attempt II</i> , 2022. Kuva: Jussi Ronkainen.	17
Kuva 4. Elisa Sakko, <i>Take the Role Go</i> , yksityiskohta, 2021. Kuva: Elisa Sakko.	18
Kuva 5. Elisa Sakko, <i>A Fix, Attempt V</i> , 2022. Kuva: Jussi Ronkainen.	20
Kuva 6. Elisa Sakko, <i>A Fix, Attempt I-IX</i> , 2022. Kuva: Jussi Ronkainen.	23
Kuva 7. Jussi Lipasti ja Elisa Sakko, <i>Kuva Aineesta I&II</i> , 2020. Kuva: Elisa Sakko.	26

1 JOHDANTO

Työskennellessäni aineiden ominaisuuksilla on suuri merkitys. Haluan syventyä käyttämieni materiaalien olemukseen ja tutkia mitä mahdollisuuksia annamme toisillemme. Usein materiaali luo lähtökohdan ja ohjaa teosta alusta alkaen. Tällöin materiaali voi olla joko idean myötä valikoitunut tai sattumalta eteeni joutunut. Jokaisen kappaleen historia on läsnä fyysisinä merkkeinä ja itse luotuinä kuvitelminä. Kaikelle voi antaa loputtomasti merkityksiä. Pohdin materiaalin kantamaa historiaa ja tämän historian merkitystä.

Teos syntyy yhteistyönä materiaalin kanssa. Haluan antaa materiaalille valtaa ohjata prosessia. Pohdin, onko työskennellessä mahdollista erottaa omat itsenäiset päätökset ja valinnat sekä materiaalin asettamat ehdot ja ehdotukset. Onko näiden erottaminen olennaista? Yritän ymmärtää ja kehittää kommunikointia materiaalin kanssa.

Analysoin, ovatko materiaalit omassa työskentelyssäni samalla viivalla. Käsittelen ja vertailen eri aineita, orgaanisia ja epäorgaanisia. Kuinka päädyn valitsemaan ja arvottamaan erilaisia materiaaleja? Mietin ympäristön ja tilan merkitystä, pyrin muodostamaan kokonaiskuvaa työskentelytavastani.

Olen taiteellisessa työssäni kokeillut melko laajasti erilaisia tekniikoita. Oman työskentelyni kohdalla taiteen tekemiseen liittyvät ekologiset kysymykset ja materiaallinen ahdistus johtivat lamaantumiseen. Uusien teosten tuottaminen ahdisti. Kyvyttömyys työskennellä johti tarpeeseen laajentaa entisestään omaa suhdettani materiaan sekä tutkia laajemmin kaiken sen materiaalin potentiaalia, jota on ympärilläni ja jota olen jo aiemmin käyttänyt. Rupesin hajottamaan vanhoja teoksiani. Erottelin, järjestelin ja kasasin talteen niittejä, kiilapuita, kankaita, käytettyjä vaatteita, puun säikeitä, siimaa. Tämänkaltaisen työskentelyn myötä aloin

kiinnostua myös yhä enemmän kulloisenkin materiaalin ominaispiirteistä sekä roolista taiteen tekijänä.

Tässä tutkimuksellisessa opinnäytetyössäni seuraan näiden lähtökohtien pohjalta taiteellista työskentelyäni. Prosessien edetessä havainnoin materiaalin roolia ja vaikutusta tekemiini päätöksiin. Pohdin kommunikoinnin olemusta, olioiden välistä kohtaamista. Rajaan tässä tutkimukseni tekijän ja materiaalin välille, ja jätän käsittelemättä katsojan roolia teoksen kohtaamisessa. Pohjaan ajatuksiani etenkin Jane Bennettin teoriaan vitaalisesta materialismista sekä tieteenfilosofi Karen Baradin ja tutkija Katve-Kaisa Kontturin uusmaterialistisiin kirjoituksiin. Materiaalin pohtiminen on valtavan laaja tieteellinen ja filosofinen kysymys, jota valitsemieni lähteiden avulla pyrin avaamaan itselleni.

Toisessa luvussa käsittelen pintapuolisesti ihmisen suhtautumista materiaaliin. Kirjoitan materiaalin kohtaamisesta aktiivisena toimijana sekä kielen merkityksestä materiaalisuuden käsittämiseksi. Kolmannessa luvussa analysoin omaa työskentelyäni sekä käyttämiäni materiaaleja. Keskityn etenkin puun ja kankaiden käsittelyyn sekä kerron taiteellisesta opinnäytetyöstäni *A Fix*.

Neljännessä luvussa tuon materiaalien tekijyyksien rinnalle myös tilan ja liikkeen. Käsittelen hieman tekemisen performatiivisuutta ja kollektiivista työskentelyä. Pohdin paikkojen ja liikkeen merkitystä sekä ympäristön materiaalisuutta. Lopuksi kasaan ajatuksiani materiaalisuudesta. Kokoan yhteen sitä, miten opinnäytetyön myötä suhtautumiseni materiaaliin on muuttunut ja muuttuu edelleen.

2 MATERIAALIN KÄSITTÄMINEN JA KOHTAAMINEN

Ihmisen suhde aineelliseen maailmaan on monimutkainen. Tuotamme jatkuvasti lisää materiaalia, hajotamme, kierrätämme ja roskaamme. Pyrimme siirtämään sisältöjä ja todellisuutta aineettomaan muotoon, jonka pohja kuitenkin on materiaalisissa innovaatioissa. Määrittelemme materiaa, jaottelemme ja järjestellemme. Aine on arvokasta tai se on roskaa riippuen paikasta ja asiayhteydestä. Materiaa voi hajottaa ja kasata uudelleen, mutta siitä ei voi päästä eroon. Materiaalisuus on koko ajan läsnä, mutta sen kaiken läpäisevä olemus on helppo sivuuttaa itsestäänselvyytenä. Oma suhde ympäristöön sekä oman materiaalisuuden hahmottaminen vaatii syvempää tarkastelua.

Kuten kuvataiteilija Timo Heino kirjoittaa väitöskirjassaan, *haittavaikutus, sivutuote* ja *jäte* ovat käsitteitä, jotka ilmaisevat ihmisten rajoittuneisuutta käsittää materiaalin merkityksiä.¹ Vaikka tällaiset termit auttavat hahmottamaan, rajaamaan ja ylläpitämään järjestystä, ne myös ilmaisevat aineisiin liittyvää näköalattomuutta. Heino nostaa esimerkeiksi myös *immateriaalitalouden* sekä *aineettoman kulutuksen*. Nämä käsitteet ilmentävät ristiriitaista suhtautumistamme materiaan. Pyrimme pois materiaalisuudesta, vaikka kaikki ympärillämme on materiaa ja elämme hyvin materiaalikeskeisessä maailmassa esineellistäen ympäristöämme.²

Taidetta tehdessäni olen koko ajan hyvin konkreettisesti kiinni materiaalissa. Materiaali ympärillä on olennaista ja huomioitavaa. On tehtävä valintoja materiaalien ja tekniikoiden välillä, yritettävä ennakoida niiden käyttäytymistä. Valitsen ja liikuttelen kappaleita, teen niihin jälkiä ja asettelen niitä eri paikkoihin. Miten materiaali tulee muuttumaan ja kestävänsä aikaa, miten nämä muutokset

---

¹ Heino 2016, 19.

² Heino 2016, 18.

vaikuttavat teoksen sisältöön ja säilymiseen? Onko teoksen tarkoitus muuttua tai hajota?

Ympäristön hahmottaminen ja aktiivinen huomioiminen, sekä yritys ymmärtää materiaalin merkityksiä laajemmin ovat maailmassa olemisen kannalta tärkeitä. Tapamme kohdella kaikkea ympärillämme olevaa muokkaa jatkuvasti ympäristöjä. Materiaaliin suhtautuminen passiivisena aineksena estää näkemästä todellisuuden jatkuvasti liikkeessä olevan luonteen.

Materiaali täytyy kohdata, sitä täytyy seurata pyrittäessä ymmärtämään materiaalin olemusta. Katve-Kaisa Kontturin mukaan seuraaminen tuo esiin materiaalin liikkeen. Seuraajan täytyy pysyä liikkeessä, ja sekä seuraaja että seurattava vaikuttavat toisiinsa.³ Kontturin väitöskirja *Following the flows of process: a new materialist account of contemporary art* pureutuu taiteentekemisen materiaalis-ruumiillisiin prosesseihin. Teos valmistuu materiaalia seuraamalla ja muokkaamalla. Seuraaminen saa materiaalin kohtaamisen muuttumaan vastavuoroiseksi kommunikoinniksi.

Materiaalin kohtaaminen ja seuraaminen tuo esiin materiaalin toimijuuden. Jane Bennett käsittelee teoksessaan *Materiaalin väre* ei-inhimillisen maailman omaehtoisia toimijuuksia. Hän käyttää käsitettä *olio-voima* tarkoittaen, että ei-inhimillisillä ruumiilla on kyky tuottaa vaikutuksia, eivätkä ne ole pelkästään ihmisen määrittelyn alaisia.⁴ Mutta kuinka käsittää olio-voima muuna kuin havaitsijan omina tulkintoina? Käsitteen pohtiminen tuntuu olevan paradoksista. Yritys ymmärtää ja määrittellä olio-voimaa sitoo aiheen jo tiukasti ihmiseen, ihmisen pään sisälle arvioitavaksi. Bennett vastaa ongelmaan ehdottamalla päänsisäisen toiminnan olevan esimerkki vitaalista materiaalisuudesta: ihminen koostuu erilaisista materiaalisista osista, ja näin myös ihmisen voima on olio-voimaa.⁵ Hän huomauttaa lisäksi, että kun emme kerran tiedä tai osaa tarkasti määrittellä kuinka ihmisen toimijuus toimii, emme

---

³ Kontturi 2012, 14.

⁴ Bennett 2004, 30.

⁵ Bennett 2004, 37.

myöskään voi tietää ei-inhimillisten olioiden toimijuuksien olevan merkittävästi erilaisia.⁶

2.1 Materiaalin kohtaaminen

Työskennellessäni kierrätän materiaaleja käyttötarkoituksesta toiseen. Tekemiseni pohjautuu tällä hetkellä vanhojen teosten hajottamiseen, sekä muihin löydettyihin ja saatuihin materiaaleihin, joita puran ja kasaan. Yhdistelen, tutkin ja pyrin huomioimaan materiaalien aktiivista tekijyyttä ja toimimaan yhteistyössä niiden kanssa.

Kuva 1. Elisa Sakko, *Ranka*, 2021. Kuva: Elisa Sakko.

---

⁶ Bennett. 2004, 65.

Käyttämäni materiaalit valikoituvat sen mukaan, mitä löydän, mitä työhuoneeseeni on kerääntynyt tai mitä saan tuttaviltani. Jokaisen materiaalin ominaisuudet ja historia ovat nähtävissä, tulkittavissa ja keksittävässä. Materiaalin rooli aktiivisena tekijänä tuntuu korostuvan orgaanisten materiaalien kanssa työskennellessä. Miten tällainen jako orgaanisiin ja epäorgaanisiin materiaaleihin vaikuttaa aineen kanssa kommunikointiin?

Orgaanisen eli eloperäisen aineen kyky toimia on itselleni helpommin havaittavissa kuin epäorgaanisen. Eloperäisen materiaalin muutos ja liike tapahtuu ihmiselle samaistuttavassa tahdissa. Orgaaninen aines on usein selkeässä muutoksessa. Se reagoi olosuhteisiin ja ajankuluun ihmisen näkökulmasta nopeasti. Nämä muutokset sekä tapahtumien jättämät jäljet ovat hahmotettavissa, ja niihin reagointi tuntuu vaivattomalta. Epäorgaaninen materiaali, kuten kivi tai metalli, tuntuu jähmeämmältä. Sen muutostahti on usein hidasta, ja siksi materiaalin aktiivinen toimijuus helposti tuntuu vähemmän aktiiviselta.

Toisaalta esimerkiksi kiven kanssa työskennellessä materiaalin oma tahto on ilmeistä. Tämän epäorgaanisen materiaalin itsepiintainen, kova olemus sekä hidas muutosliike asettavat työskentelylle vahvoja rajoja. Samoin on metallien kanssa. Näiden rajoitusten vuoksi toimijuus on jotenkin ehdotonta, kommunikointi tuntuu vaativan enemmän kompromisseja ja tarkempaa kuuntelua. Kiven ja metallin kanssa on käytettävä voimaa, joka on suhteessa materiaalin voimaan. Tällaisten materiaalien kanssa seuraamisen kokemus korostuu. Siirtelen, asettelen ja muokkaan kappaleita niiden sallimalla tavalla.

Kuva 2. Elisa Sakko, *A Fix, Attempt IX*, 2022. Kuva: Jussi Ronkainen.

Suosin luonnonmateriaaleja. Ne tuntuvat eri materiaaleista läheisimmiltä ja samaistuttavimmilta. Pidän siitä, millaisia asiat ovat ilman ihmiskäden sotkemista. Se on luontomystifikaatiota, koskemattoman luonnon romantisointia, mutta myös pitkästyminen rumiin rakennuksiin, muoviin ja suoriin linjoihin. On helpompaa hahmottaa muiden tekijöiden läsnäolo, kun ihmisen jälki materiaalissa on toissijainen. Luulen tämän olevan omien kommunikointiyrityksieni keskiössä. Jokainen kappale on hajotettavissa pienempiin osiin ja analysoitavissa yksinkertaisempiin aineisiin. Viestintä itsen ja materiaalin välillä on helpommin hahmotettavissa, kun kerroksia on vähemmän, eikä ihmisen ote ole niin ilmeinen.

Mika Hannula kuvaa esseessään *Kolmas tila: väärinymmärtäminen eettisenä lähtökohdana* vuorovaikutteista suhdetta, kuuntelemista sekä olioiden välistä eettistä kohtaamista. Kohtaamisessa on oltava ilmaa ja tilaa antaa asioiden tapahtua. Täytyy olla tietoinen omista lähtökohdista ja tarpeista, mutta pystyä suhtautumaan niihin

kriittisesti ja ottamaan niihin etäisyyttä, jotta kommunikointi olisi hedelmällistä.⁷ Olennaisiksi nousevat keskittynyt läsnäolo ja ymmärrys toisen ymmärtämisen mahdollisuudesta. Hannulan kuvaama kolmas tila on kokemus, kohtaamisen tila osapuolten välillä, muuttuva, aina uudelleen luotava tila. Materiaalin kanssa työskennellessä on jatkuvasti haettava tätä tilaa, havaittava koko ajan uudestaan toinen osapuoli. Täytyy olla tarkkana, täytyy yrittää hahmottaa omat lähtökohdat sekä tulkintoja ohjaavat tekijät.

2.2 Materiaali ja kielen merkitys

Jokaisella kappaleella ja materiaalilla on omia sisäsyntyisiä ominaisuuksia, jotka ovat olemassa silloinkin, kun ihminen ei niitä tuo esiin. Joka kerta kun kuvittelen kommunikoivani materian kanssa, kommunikoin omista lähtökohdistani. Kuten Jane Bennett toteaa, ihmisten semiotiikka ei koskaan pysty tyhjentävästi kuvaamaan objekteja.⁸ Vaikka ihminen ei pysty kuin omissa rajoissaan kokemaan objektin, kuinka voimme tarkastella näitä sanoittamattomiin jääviä ominaisuuksia sekä niiden omaa valtaa ja voimaa?

Juuri tämä kielellinen rajoittuneisuus on tiiviissä yhteydessä materiaalin toimijuuksien havaitsemiseen. Karen Barad käsittelee artikkelissaan *Posthumanistinen performatiivisuus: Kohti ymmärrystä siitä, miten materia merkityksellistyy* kielen valtaa ja sen vaikutusta materian kokemiseen. Kieli tekee maailman todelliseksi ja jaettavaksi, nykyihmiselle jopa siinä määrin, että kielellisten rakenteiden kuvitellaan määrittävän maailman rakenne. Baradin mukaan

---

⁷ Hannula 2001, 49.

⁸ Bennett 2004, 30.

performatiivisuus kiistää kielen ylettömän vallan todellisuuden määrittämisessä.⁹ Sanojen kyky kuvata todellisuutta on ja tulee olemaan epätäydellinen.

Barad käsittelee fyysikko Niels Bohrin teorioihin pohjaten subjektin ja objektin kyseenalaistamista, sekä asioiden ja sanojen luontaisten merkitysten todenperäisyyttä. Baradin ajattelussa tärkeitä käsitteitä ovat *yhteismuotoutuminen* ja *toimijuusrealismi*. Objektien sijaan olennaista on puhua ilmiöistä. Käsitteiden ja asioiden merkitykset ja ominaisuudet ovat olemassa vain yhteismuotoutumisen tuloksena ja ilmiöiden osatekijöiden rajat ja ominaisuudet määrittyvät vasta tämän yhteismuotoutumisen kautta. Myös syyt ja seuraukset ovat ilmiön osatekijöitä.¹⁰

Toimijuusrealismin käsittämisessä sekä materiaalisuus että diskursiiviset käytännöt ajatellaan yhteismuotoutumisena. Materia ei ole kiinteää ainetta, vaan toimijuuden tila, jossa rajat hahmottuvat jatkuvasti uudelleen, materia ja merkitys ovat vastavuoroisessa suhteessa. Kappaletta määrittää se, miten se liikkuu, vaikuttuu ja vaikuttaa suhteessa muihin kappaleisiin ja ympäristöön.¹¹

Kielen epätäydellisyyden hyväksyminen sekä jatkuvan liikkeen ajatus lähentää suhdetta materiaalin hahmottamiseen ja kokemiseen. Ajatus omasta rajallisuudesta käsittää materiaalin olemus syventää ja rauhoittaa kohtaamiskokemusta. Vastavuoroinen kommunikaatio vaatii nöyryyttä ja väärinymmärtämisen arvostamista.

---

⁹ Barad 2019.

¹⁰ Barad 2019.

¹¹ Kontturi 2012, 23.

3 PUU, KANGAS JA KORJAUS

Vaikka käyttämäni materiaalit ovat tietyllä tavalla satunnaisia kierrätyskappaleita, teen tietysti valikointia. Jotkut kappaleista puhuttelevat enemmän kuin toiset. Puu, sekä erilaiset kankaat ja langat ovat olleet viime aikoina itselleni tärkeitä materiaaleja. Näihin materiaaleihin olen yhdistänyt myös mm. teräskappaleita sekä mustetta. En tutki käyttämiäni materiaaleja tieteellisen syvällisesti, havainnoin niitä ainoastaan aistein ja kokemuksellisesti, kokeillen. Ajan ajattelu on aina läsnä. Mietin missä kappale on ollut aiemmin, mistä jäljet ovat merkkejä. Miten materiaali on muuttunut, miten se muuttuu koko ajan. Mikä materiaalissa on olennaista? Yritän samaistua materiaaliin ja yritän olla samaistumatta, sillä samaistumisyrityksissäni on vaikea päästä kielellisestä kuvaamisesta eroon.

Kierrätän kappaleita teoksissani. Materiaalit liikkuvat ja etsivät uusia suhteita toistensa välillä. Ne kuluvat, vaihtavat väriään ja muotoaan ja hakeutuvat kuvaamaan uusia merkityksiä. Usein teokseni koostuvat helposti irrotettavista tai purettavista osista, joita voin siirrellä ja järjestellä uudelleen. Materiaalin jatkuva historiallinen muutosliike saa yhä uusia merkityksiä kiertäessään teoksesta ja tilasta toiseen. Teoksessa materiaalia ja sisältöä ei voida erottaa toisistaan.¹² Ne ohjaavat yhdessä tulkintoja ja teoksen kokemista. Nämä ajatukset ovat läsnä jo teosta tehdessä.

---

¹² Kontturi 2012, 18.

3.1 Puu

Ajatuksia siitä, kuinka halkaisen tuota kahteen runkoon kasvavaa pölkkyä. Erotuksen tunne, erilainen kuin yksirankaisen halkaisemisessa. Täytyy sahata käsin, siinä kestää kauan kuten kuulukin. Nopean koneen kanssa ei ehtisi kommunikoida. HIT AUS. Ja mietin liikettä, näkyvätkö tökkäykset, tauot. Mutta puukappale on paikallaan, olen kiinnittänyt sen höyläpenkkiin. Tietysti kaikki tuntuu olevan subjektiivista. Voiko siitä päästäkään eroon? Annan objektille toimijuuden, mutta annan sen omasta näkökulmastani, tulkitsen kaiken omasta näkökulmastani.¹³

Puu orgaanisena aineena rauhoittaa. Puu tuntuu, tuoksuu ja näyttää tutulta. Aloitan puukappaleen kanssa työskentelyn hitaasti tarkastellen. Keskitän huomioni muotoihin ja yksityiskohtiin. Usein kappaleet ja pinnat ovat sellaisenaan niin kauniita ja paljonpuhuvia, että tutkimiseen kuluu paljon aikaa. Käytän eri lajeja, erilaisia kappaleita, joita löydän. Tutkin puukappaleiden luonnetta kokemuksen kautta. Pidän siitä, ettei puu käyttäydy niin kuin toivon, vaan saattaa haljeta, repeytyä tai tummua. Tarkastelen kappaleen satunnaista muotoa, ja täydennän päässäni kuvitteellisen kokonaisuuden. Aloitan puun kuorimisen, ja se tapahtuu verkkaisesti. Omista mielentiloistani riippuen koen elollisen materiaalin työstämisen väkivaltaisena kajoamisena tai yhteisenä leikkinä.

Työskennellessäni käytän myös sähköllä toimivia voimakoneita, mutta pidän eniten käsityökalujen käytöstä. Minun on helpompi yrittää keskittyä materiaalin kuuntelemiseen, kun työnteko on hitaampaa.

---

¹³ Muistiinpano luonnoskirjastani, 2021.

Kuva 3. Elisa Sakko, *A Fix, Attempt II*, 2022. Kuva: Jussi Ronkainen.

3.2 Kangas

Henkilökohtaisia fiiliksiä omista käytetyistä vaatteista. Monet niistä ovat saatuja, eivät ihan minua. Joissain tilanteissa mukana, niihin voi liittyä joku tarkkarajainen tunne. Usein tunne siitä, ettei ole ihan se mitä haluaisi. Ja muistot ovat tiukassa, tuntemukset voivat olla fyysisiä. Aika on siis koko ajan läsnä. Se liittyy väistämättä kappaleiden ajatteluun.¹⁴

Kuva 4. Elisa Sakko, *Take the Role Go*, yksityiskohta, 2021. Kuva: Elisa Sakko.

---

¹⁴ Muistiinpano luonnoskirjastani, 2021.

Käytän työskennellessäni paljon kankaita. Kankaat ovat sitä ylijäämää mitä satun tuttaviltani saamaan tai niitä omia vaatteita, jotka ovat käyneet pukeutumiseen käyttökelvottomiksi. Orgaanisia ja synteettisiä sekoituksia. Suurin osa kankaista on vanhoja vaatteita. Ihmisen jälki on olennaisesti nähtävissä, ja kankaiden kanssa työskennellessä usein puran jo tehtyä työtä ratkomalla ompeleet rikki ja palaset irti toisistaan. Ratkominen on hidasta ja toisinaan järjetöntä. Leikkaaminen olisi paljon nopeampaa, mutta tuntuu tärkeältä erottaa kappaleet toisistaan ehjinä, havainnoida ja tuntea tehty työ, kokea purkaminen.

Vanhoissa vaatteissa on sisältö ja historia, jota ei voi vältellä. Vaatteet ovat käytöstä hylättyjä, ne ovat osa jonkun aiempaa identiteettiä ja itseilmaisua. Kankaissa näkyy ajan kuluttava ja muokkaava vaikutus. Kangas haurastuu ja menettää jäntevyyttään, haalistuu, hajoaa, rispaantuu ja repeää. Kangasmateriaalit, kuosit, napit ja ompeleet herättävät muistoja ja mielikuvia eri vuosikymmeniltä. Henkilökohtaiset miellelyhtymät sekoittuvat kollektiivisiin kokemuksiin sekä muodin kiertokulkuun.

Kankailla on oma tahto, eri kankaat ja materiaaliyhdisteet käyttäytyvät eri tavalla. Ompelen kappaleita yhteen sekä käsin että ompelukoneella. Usein yhdistelen kankaita puuhun tai muihin materiaaleihin, kuten teräkseen. Käytän hyväkseni venyvyyttä, peittävyyttä ja läpikuultavuutta sekä kankaiden erilaisia tekstuureja. Myös erottamieni kappaleiden muodot ovat olennaisia teoksen kehityksessä.

Idea ja materiaalit elävät rinnakkain vieden teosta eteenpäin. Kuvittelen ja tulkitseen materiaalin antamia sykäyksiä. Jos materiaalikasastani löytyy tietyn väristä lankaa, se saa kuljettaa ajatusta, tekee itsensä merkitykselliseksi ja muodostaa sisältöjä kommunikoidessaan muiden teoksen kappaleiden kanssa.

Kuva 5. Elisa Sakko, *A Fix, Attempt V*, 2022. Kuva: Jussi Ronkainen.

3.3 Korjaus

Taiteellinen opinnäytetyöni käsittelee virheiden korjaamista. Pitkään käsittelemäni hajottamisen ja uudelleen kasauksen teemat keräytyivät ja kiertyivät teoksessa virheen tutkimisen ympärille. *A Fix* on tällä hetkellä yhdeksästä osasta koostuva installaatio, jonka materiaaleina ovat erilaiset kierrätyspuun kappaleet, teräs, kierrätyskankaat, naulat, lanka, muste ja kivi.

Teoskokonaisuus tutkii virheen olemusta; tehtyjä päätöksiä, tekoja ja tapahtumia. Tutkimalla kappaleiden suhteita, kitkaa ja jännitteitä olen yrittänyt hahmottaa tilanteita sekä korjaamisen jälkeisiä tunteita ja lopputuloksia, mahdollisia välivaiheita. Kappaleet hakevat toisistaan läheisyyttä ja välilleen ilmaa muodostaen kokonaisuutta.

Installaatio alkoi muovautua yksittäisten elementtien kautta, ensin puusta. Halusin syventyä kommunikoinnin tutkimiseen materiaalin kanssa, jolla on selkeä oma tahto. Puun syyt ja kerrokset ohjaavat veistämisen ja muotoilun jälkeä. Ajan kulumisen ja historia on nähtävissä konkreettisesti vuosirenkaisissa. Löytämäni palaset olivat suuria kappaleita vanhoista puista, joiden lajeja en tunnistanut. Kuorin hitaasti puun kerroksia, pohdin osia ja olomuotoja. Uudelleenkasaus ja virheen korjaaminen hahmottuivat päässäni ensin puun rungon, ja ihmisen käyttäytymisen sekä luontosuhteen kautta. Tutkin eri muotoisten ja -lajisten puun kappaleiden välisiä jännitteitä, kasasin ja yhdistelin. Osan kappaleista irrotin aiemmin tekemistäni veistoksista. Suurin osa puun paloista oli jonkun toisen aiemmin katkaisemia siivuja elävästä organismista. Ihmisen sekaantuminen oli siis välttämättä näkyvissä puun oman olemuksen ohessa.

Hyvin pian kankaat alkoivat kulkea puun rinnalla. Tilkitsin ja sidoin kappaleita, yhdistin säikeillä osia toisiinsa. Kankaiden kautta halusin tutkia virheen korjaamisen lämpöä ja hellyyttä. Pidin teoksen sisällön kannalta tärkeinä läpikuultavia, venyviä,

mustia kankaita. Halusin teokseen katkeavia linjoja sekä tunnistettavia kappaleita, jotka ovat väärissä paikoissa uusiin osiin yhdisteltyinä. Kömpelyys ja virheen korjaamisen välttämätön epätäydellisyys oli tärkeää.

Mietin korjaamisen ja peittämisen suhdetta, paikkaamista, koristelua, imitointia, muodon ja pinnan toistamista. Mietin tyhjyyttä ja ontoutta, joka jää virheestä, häpeää. Mietin kompurointia ja kömpelyyttä, korjauksen sympaattisuutta, virheeseen liittyvää kiusallisuutta, menetystä, onnistumista, eteenpäin menemistä ja unohtamista, muuttumista. Rakenteita, päätöksiä, tehtyjä tekoja ja korjausyrityksiä. Virheen tulkinnanvaraisuutta, virheen kokoa ja merkitystä, siihen suhtautumista. Totuuden venyttämistä, virheiden katsomista läpi sormien.¹⁵

---

¹⁵ Muistiinpano luonnoskirjastani, 2021.

Kuva 6. Elisa Sakko: *A Fix, Attempt I-IX*, 2022. Kuva: Jussi Ronkainen.

4 PERFORMATIIVISUUS, LIIKE JA TILA

Teoksen syntyprosessissa tärkeää on keskittyä myös liikkeeseen ja tilaan.

Todellisuuden jatkuva liike synnyttää teosta, eikä mikään tapahdu tilasta irrallaan.

Miten materiaalisuus vaikuttaa tilassa, ja kuinka performatiivisuuden ajatus vaikuttaa ympäristöön, liikkeeseen ja materiaalin kanssa kommunikointiin?

Performatiivisuuden käsite jäljitetään yleensä J.L. Austinin puheaktiteoriaan. Austin esitteli jaottelun konstatiivisiin eli kuvaileviin ja väittäviin sekä tekeviin eli performatiivisiin ilmauksiin. Performatiiviset ilmaukset ovat sanoilla tekemistä.¹⁶ Käsitettä veivät eteenpäin mm. Jacques Derrida sekä myöhemmin Judith Butler erityisesti feministisessä ja queer-teoriassa.¹⁷ Nykypäivän arkikielessä performatiivisuuden käsite on paljon käytetty ja melko häilyvä. Luvussa 2 käsittelin kielen performatiivisuuden vaikutusta materiaalin kokemiseen. Tässä käytän ilmausta enemmän performanssiin liittyvänä ajatuksena esiintymisestä.

Omassa työskentelyssä performatiivisuus on läsnä kokoaikaisena toimintana. Se tuntuu olevan mielentila. Samoin kuin materiaalien tunnistaminen aktiiviseksi tekijöiksi, oman tekemisen näkeminen performatiivisena on tilannekohtaista. Molemmissa on kyse tarkemmasta läsnäolosta ja havaintokyvyn terävöittämisestä, keskittymisestä. Se ei tarkoita teon muuttumista ei-performatiivisesta performatiiviseksi, vaan kuvaa ainoastaan omaa kokemustani mielentilan vaikutuksesta tilanteeseen.

Tekeminen on liikettä ja liike tuottaa jälkiä. Tekemiseni on usein fyysisesti painottunutta ja tekemisen hetket näkyvät lopputuloksessa. Teos saattaa perustua liikkeelle. Silloin pyrin keskittymään kehooni, antamaan määräysvallan fyysisille tuntemuksille sekä käyttämieni materiaalien toimijuuksille. Havainnoin kehoni ja

---

¹⁶ Laaksonen 2014, 9.

¹⁷ Barad 2019.

muiden toimijoiden kommunikaatiota. Yritän pitää mielessäni materiaalin liikkuvuuden, ja sovittaa itseni materiaalin kanssa sopivaan rytmiin.

Hermostunut, järjetön tapani työskennellä sotkuisesti ja säntäillen, vaikka suunnittelen kyllä. Sekoilen kun innostun tai ahdistun. Liikun liian nopeasti, törmäillen, hidastan tarkoituksella liikettä ja hengittelen. Olen yhtäkkiä kärsimätön kun ajatukset ovat pyörineet viikkoja ja saankin jostain kiinni, tiedän mitä tehdä.¹⁸

4.1 Performatiivisuus ja liike

Työskentelyn performatiivisuus korostuu kollektiivityöskentelyssä. Olemme työskennelleet Jussi Lipastin kanssa kollektiivina vuodesta 2020 lähtien. Kollektiivina teemme teoksia tiiviissä yhteistyössä. Ideoiden kehittäminen ja teosten tekeminen yhdessä vaatii jatkuvia kompromisseja sekä omien ideoiden sanallistamista ja kehittämistä ymmärrettävään muotoon. Tekemämme teossarja *Ensisijaisesti aineista* (2020) on toteutettu nuotion äärellä poltetuilla puilla piirtäen. Kytevien halkojen kanssa työskennellessä materiaalin toimijuus tuntuu ilmeiseltä. Tekeminen on osin hyvin hallitsematonta ja liikkeet ovat nopeita. Olosuhteiden vaikuttava merkitys korostuu, kun on pimeää, kylmää ja välillä epämukavaa. Tietoisuus omasta ruumiista ja sen suhteesta tilaan sekä muihin materiaaleihin nousee keskeiseksi.

---

¹⁸ Muistiinpano luonnoskirjastani, 2021.

Kuva 7. Jussi Lipasti ja Elisa Sakko, *Kuva Aineesta I&II*, 2020. Kuva: Elisa Sakko.

Kollektiivimme teossarja *MONOTYPiE* (2021) jatkaa liikkeen jättämän jäljen tutkimista. Keholla, musteella ja liikkeellä painetut teokset perustuvat kehon ja pinnan kohtaamiseen. Teoksen tekeminen on performatiivinen toimitus ilman ulkopuolisia katsojia. Ilman katsojia esiintyminen tapahtuu vain itselle ja toiselle sekä materiaalille. Teosten *tekeminen* on keskiössä. Kun on kyse kollektiivista, on minun ja materiaalin keskinäisen keskustelun lisäksi läsnä toinen verbaalisesti kommunikoiva olio. Jälleen palaan keskittymiskykyyn. Toisen ihmisen läsnäolo häiritsee osittain materiaaliin syventymistä, mutta toisaalta toinen ohjaa huomiota uudella tavalla erilaisiin yksityiskohtiin. Tilanne saa toisenlaisia suuntia ja kompromisseja.

Yksin työskennellessä esiinnyn vain itselleni. Performatiivisuus on läheisesti yhteydessä liikkeeseen, aikaan ja tilaan. Kuvittelen materiaalin tanssivan kanssani,

painivan tai leikkivän. Koetan antaa meille molemmille tilaa, kunnioittaa kummankin tahtoa ja tarpeita.

Minä määritän näennäisesti performanssin keston. Materia kuitenkin jatkaa olemistaan, ajan ja olosuhteiden vaikutuksesta se jatkaa muuntumista vauhdilla, joka voi olla minulle huomaamaton ja merkityksetön, mutta toisinaan myös merkittävä, kuten puun kuivuessa ja haljetessa. Voin yrittää oppia ja ennakoida materiaalien käytöstä ja toimia niiden olemuksen mukaisesti. Materiaali käyttäytyy, niin kuin se käyttäytyy, minä reagoin sen käytökseen ja toisinpäin.

Liike ja aika tekevät teosta. Satu Oksanen kuvailee Niina Tervon työskentelyä Kiasman *Yhteiselo*-julkaisussa seuraavasti: ”Ihmiskeho, sen lämpö sekä kehoon varastoitunut energia ja informaatio vaikuttavat materiaan ja päinvastoin. Energian kierto kehon ja materiaalin välillä mahdollistaa informaation kulkeutumisen molempiin suuntiin.”¹⁹ Tämä molemminpuolinen vaikuttaminen tapahtuu itsestään, mutta sen havainnointi vaatii keskittymistä ja aikaa. Kuten Oksanen mainitsee, hitaus antaa materiaalille mahdollisuuden tulla huomatuksi toimijana²⁰.

Tämä jatkuva liike vaikuttaa kaiken tekemiseen ja ilmenemiseen. Vireystila, tunteet, kaikki mikä on vaikuttanut ja minkä on antanut vaikuttaa itseän viime aikoina mahdollistaa tai heikentää energian kokemista ja liikkeen havaitsemista työskennellessä materiaalien kanssa. Kokemukset ja tunteet elävät taustalla ja luovat kosketusta materiaaliin. Atte Oksanen kirjoittaa Teemu Tairan ja Pasi Väliahon toimittamassa kirjassa *Vastarintaa nykyisyydelle: näkökulmia Gilles Deleuzen ajatteluun* muistojen olevan tärkeä osa tekemisen prosessia. Mennyt on mielessä ja liikkeessä, sekä muistelemalla että mieleemme muistumalla²¹. Tiedostaen ja tiedostamatta muistot vaikuttavat materiaalin kohtaamiseen ja kokemiseen.

---

¹⁹ Oksanen 2019, 84.

²⁰ Oksanen 2019, 84.

²¹ Oksanen 2004, 231.

4.2 Tila

Tila on ulkona, sisällä, pään sisällä. Tila on paikka jossa ollaan, tehdään ja koetaan. Tilaan voi mennä ja varta vasten hakeutua, sinne saattaa joutua, sieltä saattaa löytää itsensä tahtomattaan. Voi olla tilassa, jossa täytyy selviytyä, tilassa jossa yrittää tehdä olonsa mahdollisimman mukavaksi.²²

Elämää eletään erilaisissa ympäristöissä ja tiloissa. Yritän havainnoida tilan ja olosuhteiden vaikutusta materiaalin arvottamiseen sekä materiaalisuden kokemiseen. Herkkyys aistia vaihtelee ympäristön sekä oman mielentilan ja valmiuksien mukaan. Rauhallinen, hiljainen, vapaa ympäristö antaa tilaa keskittyä kahdenväliseen kommunikaatioon. Toisaalta jokainen häiriötekijä on ympäristöä luova. Jokainen materiaali tilassa on jatkuvassa vaikutussuhteessa toiseensa.

Tilan toimijuus ja vaikuttaminen on väistämätöntä. Tila on ympäristön ja olosuhteiden kokonaisuus, luotu tai syntynyt, jatkuvasti muuttuva. Paikat ovat materiaalisia, kaikilla aisteilla havaittavia tilallisia kokemuksia.²³ Tila ja paikka vaikuttavat teoksen syntyyn, ne ruokkivat mielikuvia, tuntuvat hyviltä tai huonoilta, epäinspiroivilta tai innostavilta. Tilassa, tilaan ja tilasta pois liikutaan. Tilassa haetaan paikkaa ja tunnelmaa, tilaa muokataan. Teos syntyy tilassa, on osa tilaa ja siirtyy uuteen paikkaan.

Lauri Ainalan toimittama *Tuote* tuo paikan olemisen keskiöön. Se on kokoelma kymmenien eri ihmisten muistelmia Savonlinnan vanhasta toimintansa lopettaneesta

---

²² Muistiinpano luonnoskirjastani, 2021.

²³ Heino 2016, 103.

osuusmeijeristä, Tuotteesta. Kirja kertoo ajasta ja olosuhteista, joissa mm. Paavoharju ja Joose Keskitalo aloittelivat musiikin tekemistään.²⁴

Elämä Tuotteella on pelkkää materiaalia, likaista materiaa. Materiaalia kuritetaan, sen annetaan elää, tuhoutua, vaikuttua ja vaikuttaa. Historia näkyy jälkinä ja vaikuttaa kertomuksina. Materiaali muuttuu ja mätänee. Kirjoittaja toisensa perään kuvaa rakennuksen betonia, metallia ja kaikkialle levittyvää saastaa. Kirja saa rakennuksen nousemaan asukkaidensa todellisuutta pyörittäväksi, mutta toisaalta se on nopeasti korvattavissa. Kun Tuote jyrätään, siirrytään muualle.²⁵

*Jos tulet erään talon pihalle
jonka ovella seisoo juoppo
voit kiivetä sisälle ikkunasta
se on sisältä tyhjä ja ontto
voit riisua takkisi pöydälle
voit nukkua vuoteessa
mutta jos näet sinisen valon
pyydän, jätä heti paikalla talo*

*”Tule kiiruusti sisälle ovesta
se oli kiinni mutta nyt se on auki”
Älä tottele tätä, vaan käänny paetaksesi
jos juoppo sen sinulle lausui
sillä hän käyttäisi tilannetta vain hyväkseen
saadakseen sinut pinteeseen
mutta jos kuitenkin tahdot, katso hänen päänsä yli
taloon joka hänen varjossaan lepäsi.
Huomaatko? Ikkunoissa on valot
ja kasvot joka ikkunalla
ne kasvot ne ovat minun kasvot
minun joka ikkunalla*

-Joose Keskitalo ²⁶

---

²⁴ Ainala 2018.

²⁵ Ainala 2018.

²⁶ Ainala 2018, 295.

Materiaali luo todellisuutta, ohjaa ja vaikuttaa. Materiaalista muodostuu tiloja ja itse muuttuu osaksi tilaa. Oliot luovat ja muokkaavat tiloja viettämällä aikaa, jättämällä jälkiä ja jälkeensä rojuja. Paikka muodostuu kaiken materiaalin yhteistoimijuudesta. Paikan materiaalisuuteen täytyy sulautua ja yrittää huomata oman materiaalisuuden vaikutus muihin materiaalisuuksiin.

Tilaan päätyminen ja siellä oleminen saa teoksen syntymään ja vie sitä eteenpäin. Kokemukset ja muistot muuttavat paikkaa ja tekevät siitä jokaiselle oman. Materiaali reagoi ja muuttuu ympäristönsä mukaan, eri paikat synnyttävät erilaisia mielle yhtymiä ja tuovat kappaleeseen uusia puolia ja sisältöjä. Tila on ympärillä ja kohtaamisessa kahden olion välillä.

5 LOPUKSI

Materiaalisuuden ymmärtäminen on aivan alussa. Tietoa on tutkittavaksi valtava määrä sen lähdemateriaalin lisäksi, mitä tässä tutkielmassa olen käyttänyt. Kaikesta jo lukemastanikin olen sisäistänyt vain osan. Paljon jää pohdittavaksi ja käsiteltäväksi syvällisemmin uudelleen. Tutkielmaa kirjoittaessa olen sanallistanut omia epäselviä tuntemuksiani ja tukenut niitä kirjallisten lähteiden avulla. Tekeminen on syventänyt omaa kokemusta maailman materiaalisuudessa olemisesta. Asioista kirjoittaessa oma mielentila ja keskittymisen tärkeys on noussut jatkuvasti esiin. Koko ajan tuntuu, että pitäisi keskittyä paremmin ja koko ajan päätän muistaa keskittyä paremmin. Tulisi antaa aikaa ja rauhaa kohtaamisille.

Tutkimuksellisen opinnäytetyöni myötä olen laajentanut käsitystäni materiaalin olemuksesta, ja näin parantanut kommunikaatiota itseni ja käyttämieni materiaalien välillä. Työskennellessä on herännyt uusia oivalluksia materiaalin olemuksesta ja paljon oivalluksia, jotka eivät tunnu uusilta. Toisinaan asiat tuntuvat tutuilta, mutta unohdetuilta. Itseä täytyy muistuttaa. Täytyy kohdata kaikki aina uudestaan ymmärtäen oma ymmärtämättömyys. Ympäristön ja tilojen pohtiminen on avannut silmiä materiaalisuuden kokonaisvaltaisuukselle. Oman materiaalisuuden käsittäminen edesauttaa muunkin materiaalin kohtaamista, ja on vastavuoroisen kohtaamisen ja yhteistekijyyden kannalta olennaista.

Materiaalisuuden ajattelu tilan ja liikkeen kautta laajentaa materiaalin kohtaamista ja selittää itselle paremmin teoksen muotoutumista. Prosesseihin on hyvä palata jälkeinpäin. On kiintoisaa huomata asioiden ja tilanteiden kehitys. Paneutuessani sekä oman kehoni että materiaalin liikkeeseen läsnäolon kokemus kasvaa.

LÄHTEET

- Ainala, Lauri (toim.) 2018. *Tuote*. Turku: Svart Publishing.
- Barad, Karen 2019. *Post-humanistinen performatiivisuus: Kohti ymmärrystä siitä, miten materia merkityksellistyy*. Käännösartikkeli. Suom. Arlander, Annette. Viitattu 4.2.2022 <https://nivel.teak.fi/performanssifilosofiaa/posthumanistinen-performatiivisuus-kohti-ymmarrysta-siita-miten-materia-merkityksellistyy/>
- Bennett, Jane 2020. *Materian väre*. Suom. Kilpeläinen, Tapani. Tampere: niin & näin. Englanninkielinen alkuteos *Vibrant Matter. A Political Ecology of Things* 2004.
- Hannula, Mika 2001. *Kolmas tila: väärinymmärtäminen eettisenä lähtökohtana*. Helsinki: Kuvataideakatemia.
- Heino, Timo 2016. *Aineen olemuksesta materian muuntumiin*. Väitöskirja. Helsinki: Taideyliopiston Kuvataideakatemia.
- Kontturi, Katve-Kaisa 2012. *Following the flows of process: a new materialist account of contemporary art*. Väitöskirja. Humanistinen tiedekunta. Taidehistoria. Turku: Turun yliopisto.
- Laaksonen, Mari 2014. *Différencen teko : performatiivisuus Jacques Derridan filosofisessa kirjoituksessa*. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Filosofia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 16.4.2022. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44748/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201411263383.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Oksanen, Atte 2004. *Haluavat, persoonattomat ja rajattomat ruumiit: Gilles Deleuzen ajattelu ruumiillisuuden ja kuvataiteilijoiden tutkimuksessa*. Teoksessa: Taira, Teemu & Väliaho, Pasi (toim.) *Vastarintaa nykyisyydelle : näkökulmia Gilles Deleuzen ajatteluun*. Turku: Eetos.

Oksanen, Satu 2019. *Museo kompostina – muunlajisuus, materiaalit ja rytmi*.
Teoksessa: Hacklin, Saara & Oksanen, Satu (toim.) *Yhteiselo – Ihminen, eläin ja luonto Kiasman kokoelmassa, Kiasma 26.4.2019–1.3.2020*. Helsinki: Kansallisgalleria / Nykyaiteen museo Kiasma.